

ПОНЯТТЯ АВІАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Національний авіаційний університет
проспект Космонавта Комарова, 1, 03680, Київ, Україна
E-mail: pokhilenko.i@gmail.com

Мета: визначити особливості правового регулювання авіаційної діяльності та на підставі аналізу юридичної літератури і нормативно-правових актів запропонувати авторське визначення зазначеного поняття. **Методи дослідження:** використання діалектичного методу пізнання дозволило концентрувати накопичені наукові знання та практику застосування законодавства щодо авіаційної діяльності. **Результати:** на підставі аналізу юридичної літератури, національного авіаційного законодавства запропоновано авторське визначення авіаційної діяльності. **Обговорення:** проблеми авіаційної діяльності, авіації, повітряного простору, повітряних суден.

Ключові слова: авіація; авіаційна діяльність; транспорт; повітряний простір; повітряні судна.

Постановка проблеми та її актуальність.

Останні десятиріччя значення авіаційної діяльності в світовій економіці постійно зростає, що обумовлено технологічним розвитком та новітніми розробками в авіаційній галузі. Авіаційна діяльність підвищує інвестиційну привабливість країни, розширює можливості для діяльності на території України міжнародних компаній, сприяє розвитку туристичної діяльності та міжнародній торгівлі, оскільки забезпечує надзвичайно швидко доставку цінних та швидкопсувних товарів до місця призначення. За даними Державної авіаційної служби України [1] за січень-липень 2019 року обсяги пасажирських перевезень українських авіакомпаній зросли порівняно з відповідним періодом минулого року на 10,9% та склали 7652,5 тис. чол., у т.ч. міжнародні – на 11% та склали 6985 тис. чол. Пасажиропотоки через аеропорти України збільшились на 19,9% та становили 13427,1 тис. чол., у т.ч. у міжнародному сполученні – на 21,2% та становили 12077,7 тис. чол. Упродовж січня-липня 2019 року українськими авіакомпаніями виконано 58,6 тисяч комерційних рейсів (зростання порівняно з аналогічним періодом минулого року – на 3,4%), у т.ч. міжнародних – 49,3 тисяч (зростання – на 3,6%).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Частково науково-теоретична розробка цієї проблематики здійснювалась такими науковцями як І. В. Булгакова, Н. В. Жмур, О. В. Клепікова, В. В. Костицький, Ю. В. Корнєєв, А. М. Новицький, Н. Б. Новицька, І. М. Сопілко, С. І. Хом'яченко. Проте, незважаючи на значні здобутки вчених у цій галузі, питання особливостей авіаційної діяльності потребують подальшого дослідження.

Метою статті є визначити особливості правового регулювання авіаційної діяльності та на підставі аналізу юридичної літератури і нормативно-правових актів запропонувати авторське визначення зазначеного поняття.

Виклад основного матеріалу. Правовому регулюванню авіаційної діяльності присвячені Конвенція про уніфікацію деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень (Варшавська) 1929 р., Конвенція про міжнародну цивільну авіацію (Чиказька) 1944 р., Конвенція про визнання прав на повітряне судно (Женевська) 1948 р., Конвенція про шкоду, завдану іноземним повітряним судном третім особам на поверхні (Римська) 1952 р., Конвенція про злочини і деякі інші акти на борту повітряного судна (Токійська) 1963 р., Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден

(Гаазька) 1970 р., Конвенція про боротьбу з незаконними актами, направленими проти безпеки цивільної авіації (Монреальська) 1971 р., Протокол про боротьбу з незаконними актами насильства в аеропортах, що обслуговують міжнародну цивільну авіацію (Монреальський протокол) 1988 р., Договір про відкрите небо (Гельсінкі) 1992 р., а також положення Повітряного кодексу України, Законів України «Про транспорт», «Про державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації» тощо.

Відповідно до статті 1 Повітряного кодексу України від 19.05.2011 р. авіаційна діяльність – діяльність фізичних та юридичних осіб у галузі авіації та/або організація повітряного руху України. Наказ Міністра оборони України від 19.05.2010 р. № 256 «Про затвердження Правил розслідування авіаційних подій та інцидентів в авіації Збройних Сил України» визначає авіаційну діяльність як діяльність, пов'язану з використанням повітряного простору із застосуванням ПС.

Для більш повного та об'єктивного дослідження питання з'ясуємо, як термін «авіаційна діяльність» визначається в зарубіжному законодавстві, оскільки зарубіжний досвід часто виступає певним підґрунтям і базою для проведення змін і доопрацювання проблемних питань всередині певної країни. За допомогою практики іноземних держав можливо вийти на новий рівень розвитку, досягти більших успіхів у тій чи іншій сфері суспільного життя.

Відповідно до статті 1 Закону Республіки Казахстан від 15 липня 2010 р. № 339-IV «Про використання повітряного простору Республіки Казахстан і діяльності авіації» авіаційна діяльність – всі види діяльності, спрямовані на створення умов та використання повітряного простору людиною за допомогою повітряних суден.

Проаналізувавши ці визначення, можна виділити складові авіаційної діяльності: 1) діяльність юридичних та фізичних осіб у галузі авіації; 2) організація повітряного руху України; 3) використання повітряного простору із застосуванням повітряних суден.

Розглянемо ці складові більш детально і розпочнемо з терміну «авіація». Повітряний кодекс України від 19.05.2011 р. (далі – ПК) не

містить визначення поняття «авіація», в той час як Повітряний кодекс України від 04.05.1993 р., що втратив чинність, зазначав, що авіація як галузь – це усі види підприємств, організацій та установ, діяльність яких спрямована на створення умов та використання повітряного простору людиною за допомогою повітряних суден.

Порівнюючи вітчизняне законодавство із зарубіжним, слід відмітити, що Повітряний Кодекс Республіки Білорусь 117-3 від 16.05.2006 р також не містить визначення поняття «авіація», в той час як відповідно до статті 1 Закону Республіки Казахстан від 15.07.2010 р. № 339-IV «Про використання повітряного простору Республіки Казахстан і діяльності авіації» авіація – всі види організацій, діяльність яких спрямована на створення умов та використання повітряного простору людиною за допомогою повітряних суден. Як бачимо, це визначення схоже на те, що містилось у Повітряному кодексі України від 04.05.1993 р.

Досліджуючи спеціальну літературу, увагу привертає визначення авіації, наведене в юридичній енциклопедії [2, с. 16]. Так, авіація – це сфера діяльності людини, пов'язана з пересуванням у повітрі штучно створених літаків та інших літальних апаратів. У той час як українська радянська енциклопедія [3] авіацію (фр. aviation, від лат. avis – птах) розглядає як сферу діяльності людини, пов'язану з пересуванням у повітрі штучно створених літаків та інших літальних апаратів. Велика українська енциклопедія [4] під авіацією розуміє керований засіб пересування в атмосфері на літальних апаратах, важчих за повітря – літаках, вертольотах, планерах, безпілотниках, автожирах, конвертопланах та ін. Поняття авіації також включає: особистий склад (пілотів, авіатехніків, обслуговуючий персонал); організаційну структуру управління польотами (цивільна авіація, військова авіація, авіація спецпризначення); інфраструктуру для обслуговування польотів (аеропорти, аеровокзали, ангари, ремонтні приміщення тощо); авіаційну науку, яка базується на низці спеціальностей (аеродинаміка, газодинаміка, технологія виробництва літальних апаратів, двигунів, аеронавігація, балістика, історія авіації та ін.).

Отже, проаналізувавши відповідні визначення, можна дати узагальнене поняття авіації. Авіація – це діяльність юридичних осіб будь-якої організаційно-правової форми, спрямована на створення умов та використання повітряного простору людиною за допомогою повітряних суден та інших літальних апаратів.

Підсумовуючи наведене, першу складову авіаційної діяльності – діяльність юридичних та фізичних осіб у галузі авіації можна визначити як діяльність юридичних осіб будь-якої організаційно-правової форми та фізичних осіб, спрямовану на створення умов та використання повітряного простору за допомогою повітряних суден та інших літальних апаратів.

Друга складова поняття авіаційна діяльність – організація повітряного руху України. Розглядаючи це питання, доцільно звернути увагу на положення ПК України, додатку 11 до Конвенції про міжнародну цивільну авіацію з урахуванням «Правил аеронавігаційного обслуговування. Організації повітряного руху» (Doc 4444, PANS-ATM) та наказу Державної авіаційної служби України 16.04.2019 р. № 475 «Про затвердження Авіаційних правил України «Обслуговування повітряного руху». Відповідно до п. 74 ст. 1 ПК України організація повітряного руху – динамічний, інтегрований менеджмент повітряного руху та повітряного простору України, що включає обслуговування повітряного руху, менеджмент повітряного простору України та менеджмент потоків повітряного руху, що виконується безпечно, економічно та ефективно шляхом надання засобів та безперервного обслуговування у взаємодії з усіма сторонами та із залученням бортових та наземних функцій. Схоже визначення можна знайти у правилах аеронавігаційного обслуговування, організації повітряного руху (Doc 4444, PANS-ATM). Наказ Державної авіаційної служби України 16.04.2019 р. № 475 організацію потоків повітряного руху (air traffic flow management) визначає як обслуговування, що надається з метою сприяння безпечному, упорядкованому та прискореному потоку повітряного руху, забезпечуючи максимальне використання пов'язаної з диспетчерським ОПП пропускної спроможності й відповідність обсягу

повітряного руху пропускній спроможності, яка заявлена відповідними повноважними органами ОПП.

Наступна складова – це використання повітряного простору із застосуванням повітряних суден.

Відповідно до статті 1 ПК використання повітряного простору України – провадження діяльності, пов'язаної з польотами повітряних суден, з переміщенням (перебуванням) матеріальних об'єктів у повітряному просторі України, а також із вибуховими роботами, пусками ракет, усіма видами стрільб, у тому числі з метою здійснення впливу на гідрометеорологічні процеси в атмосфері, що становлять загрозу безпеці польотів повітряних суден та інших літальних апаратів. Цікавим є визначення використання повітряного простору Республіки Білорусь, яке міститься в статті 1 Повітряного Кодексу Республіки Білорусь. Це польоти повітряних суден та інших літальних апаратів, за винятком авіамоделей, в повітряному просторі Республіки Білорусь, а також діяльність, яка становить загрозу для безпеки цих польотів (проведення стрільб, пусків ракет, вибухових робіт, будівництво висотних споруд, діяльність, у процесі якої відбуваються електромагнітні й інші випромінювання. Більш детальна інформація щодо організації використання повітряного простору України в інтересах національної безпеки та економіки міститься в Положенні про використання повітряного простору України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 р. № 954. Також це положення містить визначення повітряного простору як повітряний простір України та міжнародний повітряний простір. Відповідно до п. 81 ст. 1 ПК України повітряний простір України – частина повітряної сфери, розташована над суходолом і водною територією України, у тому числі над її територіальними водами (територіальним морем), і обмежена вертикальною поверхнею, що проходить по лінії державного кордону України. В науковій літературі існують різні підходи щодо розуміння терміну «повітряний простір» Так, І. І. Лукашук [5, с. 6] зазначає, що повітряний простір – це сфера від поверхні Землі до кордо-

ну з космічним простором, який сучасне міжнародне право визнає на висоті 100-110 км над рівнем Світового океану. Найбільш вдалим, на нашу думку є визначення В. В. Костицького [6, с. 141], відповідно до якого повітряний простір – це природний ресурс, що відрізняється від інших специфічними характеристиками і становить частину сфери Землі до висоти 100-110 км, яка знаходиться над сухопутними та водними поверхнями та вважається одним із видів території.

Продовжуючи аналіз цієї складової, слід звернути увагу на визначення поняття «повітряне судно». Додаток 7 Конвенції про міжнародну цивільну авіацію повітряне судно/літальний апарат визначає як будь-який апарат, що підтримується в атмосфері у результаті його взаємодії з повітрям, відмінної від взаємодії з повітрям, відбитим від земної поверхні. Таке визначення міститься в п. 79 ст. 1 ПК України, ідентичне визначення можна знайти в Законі України «Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації». Аналогічне визначення містить Повітряний Кодекс Республіки Білорусь.

Надзвичайно цікавим у цьому аспекті є законодавство США, оскільки в сучасному світі саме авіаційне законодавство цієї країни вважається найбільш розвиненим у секторі авіації загального призначення та складається з Акту про повітряну торгівлю (The Air Commerce Act of 1926), Акту про цивільну авіацію 1938 р. (The Civil Aeronautics Act Of 1938), Акту про федеральний аеропорт 1946 р. (The Federal Airport Act Of 1946), Акту про федеральну авіацію 1958 р. (The Federal Aviation Act Of 1958), Акту про розвиток аеропортів та повітряних шляхів 1970 р. (Airport and Airway Development Act 1970), Законодавства про дерегуляцію авіаліній 1978 р. (Airline Deregulation Legislation 1978), Акту про вдосконалення аеропорту та повітряних шляхів (Airport and Airway Improvement Act 1982), Акту про поновлення загальної авіації 1994 р. (General Aviation Revitalization Act of 1994). Відповідно до акту про федеральну авіацію 1958 р. повітряне судно означає будь-який винахід, відомий зараз або

згодом винайдений, що використовується або розроблений для навігації або польоту в повітрі.

Отже, можна прийти до висновку, що використання повітряного простору із застосуванням повітряних суден – це діяльність, у процесі якої здійснюються переміщення в повітряному просторі різних матеріальних об'єктів, а також інша діяльність, яка може становити загрозу безпеці повітряного руху.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що проблема вдосконалення правового понятійного апарату нормативної бази авіаційного права залишається актуальною і потребує подальших наукових пошуків, зокрема, в частині визначення поняття «авіаційна діяльність». Тому пропонуємо таке авторське визначення авіаційної діяльності як організаційної, виробничої, наукової та іншої діяльності юридичних осіб будь-якої організаційно-правової форми та фізичних осіб, спрямовану на створення умов та використання повітряного простору за допомогою повітряних суден та інших літальних апаратів, що включає обслуговування повітряного руху, менеджмент повітряного простору та менеджмент потоків повітряного руху, що виконується безпечно, економічно та ефективно шляхом надання засобів та безперервного обслуговування у взаємодії з усіма сторонами та із залученням бортових та наземних функцій.

Література

1. Офіційний сайт Державної авіаційної служби України. URL: <https://avia.gov.ua/pro-nas/statistika/operativna-informatsiya/>
2. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 1: А-Г. 672 с.
3. Українська радянська енциклопедія: електронна версія видання. URL: <http://leksika.com.ua/ure/>
4. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Авіація>
5. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть: учебник. Москва: Издательство БЕК, 1998. 410 с.

6. Повітряне право України: навчальний посібник / за заг. ред. В. В. Костицького. Дрогобич: Коло, 2011. 552 с.

References

1. Oficijnyj sajt Derzhavnoi' aviacijnoi' sluzhby Ukrainy. URL: <https://avia.gov.ua/pro-nas/statistika/operativna-informatsiya/>

2. Jurydychna encyklopedija: v 6 t. / redkol.: Ju. S. Shemshuchenko ta in. Kyi'v: «Ukr. encykl.», 1998. T. 1: A-G. 672 s.

3. Ukrai'ns'ka radjans'ka encyklopedija: elektronna versija vydannja. URL: <http://leksika.com.ua/ure/>

4. Velyka ukrai'ns'ka encyklopedija. URL: <https://vue.gov.ua/Aviacija>

5. Lukashuk I. I. Mezhdunarodnoe pravo. Osobennaja chast': uchebnik. Moskva: Izdatel'stvo BEK, 1998. 410 s.

6. Povitryane pravo Ukrainy: navchal'nyj posibnyk / za zag. red. V. V. Kostyc'kogo. Drogo-bych: Kolo, 2011. 552 s.

I. Pokhilenko

THE CONCEPT OF AVIATION ACTIVITY

National Aviation University
Kosmonavta Komarova Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mail: pokhilenko.i@gmail.com

The purpose: the purpose of the article is to determine peculiarities of the aviation activity and, on the basis of the analysis of legal literature and normative legal acts, to propose an author's definition of the said concept. **Research methods:** by using a dialectical cognition method to concentrate accumulated scientific knowledge and practice of applying the current legislation for the implementation of the aviation activity. **Results:** based on the analysis of aviation activity legal definitions its components have been distinguished: 1) activity of legal entities and natural persons in aviation; 2) air traffic management of Ukraine; 3) the use of airspace with the use of aircraft. An improved definition of aviation as an activity of legal entities of any organizational-legal form aimed at creation of conditions and use of airspace by a human through aircraft and other flying vehicles have been presented. Summarizing the mentioned above, it is possible to conclude that the issue of legal conceptual apparatus of aviation law improving remains relevant and requires further scientific research, in particular, in the definition of the concept of «aviation activity». That is why, the following definition of aviation activity has been suggested as organizational, productional, scientific and other activity of legal entities of any organizational-legal form and natural persons aimed at creation conditions and use of air space by means of aircraft and other flying vehicles, including air traffic service, airspace management and air traffic flow management that is performed safely, economically and efficiently by means of provision and continuous service in the interaction with all parties and involving airborne and ground-based functions. **Discussion:** problems of aviation activity, aviation, air space and aircraft.

Keywords: aviation; aviation activity; transport; air space; aircraft.